

Diana BOTĂU

Cauzele A.K. c. Liechtenstein și Nazarenko c. Russia

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a V-a

Cauza A.K. c. Liechtenstein

Cererea nr. 38191/12

Hotărârea din 9 iulie 2015

Art. 6 din Convenție – „Dreptul la un proces echitabil”

Circumstanțele cauzei

Petentul, A.K., s-a născut în 1970 și locuiește la St. Gallenkappel, în Elveția. La 23 iulie 2004, adunarea extraordinară a acționarilor societății „EMK Engineering” a decis înregistrarea în Registrul comerțului a unor modificări legate de conducerea și de reprezentarea acestei societăți. În concret, s-a decis încetarea calității care îi revenise până atunci lui F.H., de reprezentant legal al societății și de membru în comisia de supraveghere. Cu aceeași ocazie, petentul a fost numit director executiv al societății, cu competență de a reprezenta singur „EMK Engineering”. F.H. a atacat decizia din 23 iulie 2004 la Curtea Regională, căreia i-a solicitat să interzică înregistrarea în Registrul comerțului a deciziei adunării extraordinare. La 28 decembrie 2009, Curtea Regională a admis cererea lui F.H., confirmând, astfel, o dispoziție provizorie din 21 martie 2007.

La 25 martie 2010, Curtea de Apel a desființat hotărârea Curții Regionale și i-a trimis cauza spre rejudecare. La 30 iulie 2010, prima instanță a pronunțat o nouă hotărâre, identică celei inițiale, prin care constata nulitatea deciziilor luate în adunarea extraordinară a acționarilor, din 23 iulie 2004, și păstra interdicția de înregistrare în Registrul comerțului a acelor decizii. Curtea Regională a precizat că petentul nu a devenit proprietar asupra 75% din titlurile la purtător ale societății „EMK Engineering”, astfel încât nu a reprezentat valid 75% din acțiuni, în cadrul adunării extraordinare. Prin urmare, deciziile luate cu acea ocazie sunt lipsite de validitate. De asemenea, instanța a subliniat că măsurile provizorii erau necesare pentru a păstra *status quo*-ul înregistrărilor existente în Registrul comerțului, până la soluționarea litigiului principal, astfel încât F.H. să nu sufere un prejudiciu ireversibil – ceea ce s-ar fi putut întâmpla, dacă s-ar fi efectuat schimbările respective în Registrul comerțului și, implicit, dacă s-ar fi putut lua decizii privind societatea, fără participarea lui.

La 23 septembrie 2010, Curtea de Apel a respins apelul formulat de petent împotriva hotărârii din 30 iulie 2010.

La 22 octombrie 2010, petentul s-a adresat Curții Constituționale, cu o cerere prin care solicita să se constate neconstituționalitatea deciziei pronunțată la 23 septembrie 2010, de instanța de recurs.

La 7 noiembrie 2011, Curtea Constituțională i-a comunicat petentului că cererea sa va fi soluționată în Camera de Consiliu, la 28 noiembrie 2011, de judecătorii B., Bu., S., V. și W.

La 18 noiembrie 2011, petentul a înregistrat *cereri de recuzare* a fiecăruia dintre cei cinci judecători.

Potrivit susținerilor petentului, Curtea Constituțională nu a desființat, în detrimentul lui, hotărâri pronunțate anterior de instanțe inferioare, în proceduri judiciare conexe. În plus, petentul s-a plâns că a durat mai mult de un an până când Curtea Constituțională a desemnat judecătorii care să-i soluționeze cererea, în ciuda importanței pe care o avea pentru el acel proces, și că instanța a discriminat cetățenii germani.

Mai mult, judecătorii B., V. și W., nu au luat măsuri pentru a remedia dezavantajele create prin faptul că înregistrările din Registrul Comerțului nu reflectau drepturile petentului referitoare la „EMK Engineering”; de asemenea, în proceduri anterioare conexe, ei au nesocotit în mod arbitrar drepturile petentului protejate de articolul 6 al Convenției și de articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

Potentul a mai susținut că, din varii motive, cei cinci judecători ai Curții Constituționale, considerați individual, nu erau imparțiali. Referitor la președintele Curții, judecătorul B., petentul s-a plâns că acesta nu i-a recunoscut cererii sale un efect suspensiv și, în plus, a refuzat să dispună măsuri provizorii în proceduri judiciare conexe. Totodată, judecătorul B. era membru în diferite comitete și comisii din care făceau parte și judecătorii Curții Supreme care au pronunțat o decizie contestată de petent, judecătorul H., de la Curtea Constituțională, precum și fratele lui F.H.

Potrivit petentului, judecătorul Bu. nu era imparțial deoarece a lucrat în slujba Guvernului, în sensul că a redactat rapoarte de expertiză în chestiuni de drept constituțional și a predat în cadrul unor seminarii organizate de stat. Ulterior, el a concluzat în mod regulat cu judecătorul H.

Potentul a mai subliniat că judecătorul S. era membru în comisia de supraveghere a unei companii deținute de stat și, prin urmare, nu era nici independent și nici imparțial.

La rândul său, judecătorul V. a fost profesor la Universitatea Liechtenstein, astfel încât, de vreme ce a lucrat pentru stat, iar judecătorii au mandate scurte, acestuia îi lipsește independența. În plus, el era lipsit de imparțialitate, de vreme ce era un bun prieten al judecătorului H., fratele lui F.H.

În fine, judecătorul W. provenea dintr-o societate de avocatură în care avea partener un avocat împotriva căruia petentul a formulat cerere de chemare în judecată, având ca obiect drepturi succesoriale. Un alt avocat din acea societate reprezentase deja „EMK Engineering”. În plus, judecătorul W. lucrase înainte ca avocat, în societatea profesională din care provenea judecătorul H.

Decizia Curții Constituționale

Trei dintre judecătorii Curții Constituționale au formulat observații cu privire la cererile de recuzare formulate de petent. Judecătorul Bu. a precizat nu a redactat nici un raport de expertiză pentru Guvern de când a fost numit judecător; colaborarea lui cu judecătorul H. a avut loc cu 10 ani în urmă și, de atunci, timp de nouă ani, a lucrat autonom, ca avocat. Judecătorul S. a arătat că nu obține venituri semnificative din activitatea lui de membru în comisia de supraveghere a unei societăți deținute de stat. Judecătorul W. a explicat că nu știe dacă partenerul lui de la societatea de avocatură, care lipsea pentru moment, era implicat în alte proceduri judiciare care priveau petentul.

La 28 noiembrie 2011, Curtea Constituțională, alcătuită din judecătorii Bu., B., V., S. și W. a respins cererile de recuzare formulate de petent împotriva acestora.

Curtea Constituțională a precizat că potrivit principiului conform căruia o cerere de recuzare trebuie soluționată, atunci când este posibil, de un alt judecător decât cel la care se

referă cererea, în cauză, nici unul dintre judecătorii vizați nu a participat la deliberări și la decizia finală, care a fost luată, de fiecare dată, de ceilalți patru judecători rămași.

Potrivit Curții Constituționale, simplul fapt că judecătorii B., V. și W. au participat la luarea unor decizii pronunțate împotriva petentului, în alte proceduri judiciare, nu este suficient pentru a dovedi că există dubii justificate obiectiv, raportat la imparțialitatea lor. La fel, faptul că judecătorii erau aleși pentru un mandat de cinci ani nu le-a compromis imparțialitatea.

Independența judecătorilor Curții Constituționale față de executiv era garantată de Constituție. Petentul nu a dovedit că executivul ar fi influențat în vreun fel judecătorii Curții Constituționale, în aceste proceduri judiciare. Faptul că unii judecători au lucrat anterior pentru stat nu sugerează că executivul a influențat actualele procese.

În fine, faptul că judecătorii contestați au lucrat în mod regulat cu fratele lui F.H., vice-președintele Curții Constituționale, și că erau prieteni cu acesta din urmă, nu creează în mod obiectiv dubii cu privire la imparțialitatea lor, în circumstanțele acestei cauze. Într-un stat mic precum Liechtenstein, existența unor standarde excesiv de stricte în această privință ar obstructiona în mod disproporționat administrarea justiției.

La 19 decembrie 2011, Curtea Constituțională, alcătuită din judecătorii Bu., B., V., S., și W., au admis parțial plângerea petentului, în limita în care aceasta se întemeia pe prevederile articolului 6 din Convenție, raportat la durata nerezonabilă a procedurilor judiciare, și a respins restul cererii. Petentul s-a plâns Curții Europene și de această decizie, printr-o cerere nouă, distinctă.

Pretinsa violare a art. 6 din Convenție

Potentul s-a plâns că nici unul dintre cei cinci judecători ai Curții Constituționale, care au fost desemnați să se pronunțe în cauza lui, nu au fost imparțiali, pentru motivele prezentate în detaliu în fața Curții Constituționale și, în particular, pentru că fiecare dintre judecătorii vizați a participat la deciziile privind cererile de acuzare formulate împotriva celorlalți patru judecători. În susținerea plângerii sale, petentul s-a întemeiat pe prevederile articolului 6 din Convenție, care, în limita relevanței, prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil (...) în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil (...)”.

Susținerile părților, în legătură cu admisibilitatea cererii

În *susținerea Guvernului*, art. 6 §1 din Convenție nu se aplică în cazul procedurilor judiciare invocate de petent, legate de măsuri provizorii. Conform criteriilor fixate de Curte în cauza *Micallef c. Malta*¹, pentru ca art. 6 să fie aplicabil în cazul procedurilor judiciare privind măsuri provizorii este necesar să se poată considera că adoptarea acelor măsuri ar permite, în mod efectiv, evaluarea și tranșarea pretențiilor formulate în cauză.

Guvernul a susținut că, potrivit jurisprudenței consolidate a instanțelor din Liechtenstein, nu este permis ca o măsură provizorie să predisună decizia finală, din procesul principal. Scopul ei nu este să impună admiterea unei pretenții, ci doar să prevină zădărnicierea punerii în executare a unei pretenții, eventual, admise, sau să protejeze o parte în proces de o schimbare

¹ [MC], nr. 17056/06.

a *status quo*-ului, care ar risca să atragă un prejudiciu iremediabil. În consecință, în procedurile judiciare invocate de petent, privind măsurile provizorii, instanțele interne nu puteau să se pronunțe, propriu-zis, asupra pretențiilor principale, deoarece o asemenea decizie îi era rezervată instanței din procesul principal. Ca atare, exigențele privind aplicabilitatea articolului 6 § 1, în cazul măsurilor provizorii, așa cum sunt ele definite în hotărârea Curții din cauza *Micallef*, nu erau îndeplinite.

În opinia petentului, art. 6 §1 din Convenție era aplicabil în cazul procedurilor judiciare privind măsurile provizorii.

Potentul a susținut că, potrivit criteriilor fixate de Curte în cauza *Micallef c. Malta*, dreptul disputat avea caracter „civil”. Procesul consta într-un diferend juridic între două persoane fizice, F.H. și el însuși, referitor la un drept de proprietate, mai exact proprietatea asupra acțiunilor unei societăți comerciale.

În plus, așa cum se pretinde în cauza menționată mai sus, *Micallef c. Malta*, procedurile judiciare privind măsurile provizorii au dus – cel puțin temporar – la stabilirea pretențiilor civile formulate. Ca urmare a măsurilor provizorii dispuse, F.H. a fost reînscris în Registrul Comerțului, în calitate de persoană autorizată să reprezinte societatea pe acțiuni „EMK Engineering”. Schimbările în Registrul comerțului, care au operat începând din iulie 2004 și care au fost ulterior prelungite în contextul unei noi proceduri judiciare, invocate aici de petent, au avut o durată suficientă pentru ca pretențiile formulate în proces să fi putut fi evaluate deja *de facto*, cel puțin în parte. Hotărârea judecătorească prin care s-au dispus acele măsuri provizorii a depășit, așadar, stadiul permis de lege, al conservării *status-quo*-ului.

Potentul a mai subliniat că măsurile provizorii invocate l-au împiedicat, pentru o perioadă de aproape zece ani, să ia decizii privind dezvoltarea societății pe acțiuni, în ciuda faptului că era reprezentantul ales al acesteia. Imposibilitatea de a-și exercita drepturile asociate calității lui de proprietar al acțiunilor societății, cel puțin în acea perioadă, este ireparabilă.

Aprecierea Curții

Principii relevante

Curtea reiterează faptul că articolul 6 al Convenției, în „latura” sa civilă, se aplică doar procedurilor judiciare prin care se constată drepturi sau obligații de natură civilă. În hotărârea din cauza *Micallef c. Malta*, Curtea a constatat că este nejustificat să se considere că procedurile judiciare privind măsuri provizorii nu implică stabilirea unor drepturi sau obligații civile și, astfel, să respingă plângerile aferente drept incompatibile *ratione materiae* cu prevederile Convenției, *in all circumstances*².

În hotărârea *Micallef*, Curtea a formulat criteriile de aplicabilitate a art. 6 §1 din Convenție la proceduri privind măsuri provizorii. Mai întâi, dreptul disputat în procesul principal și în procesul având ca obiect măsurile provizorii trebuie să fie de natură „civilă”, în înțelesul autonom pe care îl are această noțiune potrivit art. 6 din Convenție³. În al doilea rând, natura măsurii provizorii, obiectul și scopul ei, precum și efectele sale asupra dreptului respectiv

² A se vedea *Micallef c. Malta* [MC], nr. 17056/06, §§ 80, 83, ECHR 2009.

³ A se vedea, *inter alia*, *König c. Germania*, 28 iunie 1978, §§ 89-90, Series A nr. 27; *Stran Greek Refineries și Stratis Andreadis c. Grecia*, 9 decembrie 1994, § 39, Series A nr. 301-B; *Ferrazzini c. Italia* [MC], no. 44759/98, §§ 24-31, ECHR 2001-VII; și *Roche c. Regatul Unit* [MC], no. 32555/96, § 119, ECHR 2005-X.

trebuie să fie atent examinate. Ori de câte ori se poate considera că o măsură provizorie recunoaște, efectiv, dreptul sau obligația civilă respectivă, art. 6 va fi incident, indiferent de durata aplicării acelei măsuri⁴.

În cauza *Micallef*, Curtea a constatat că art. 6 era aplicabil, pentru că dispunerea măsurilor provizorii urmărea recunoașterea, chiar dacă pentru o perioadă limitată, a același drept civil care era contestat în procesul principal și care era susceptibil a fi exercitat de îndată⁵. Curtea a aplicat art. 6 al Convenției și în contextul procedurilor judiciare în care „dreptul aflat în joc”, invocat în hotărârea *Micallef*, era diferit de cel care făcea obiectul procesului principal⁶.

În plus, Curtea admite că, în situații excepționale – unde, de pildă, efectivitatea măsurii solicitate depinde de un proces decizional rapid – s-ar putea să nu fie posibil să se îndeplinească toate exigențele art. 6. Totuși, independența și imparțialitatea tribunalului sau a judecătorului implicat este o garanție indispensabilă și inalienabilă în astfel de proceduri judiciare, în timp ce alte garanții procedurale pot fi aplicate doar în limita compatibilității cu natura și scopul procedurilor intermediare respective⁷.

Aplicarea principiilor menționate mai sus, în prezenta cauză

Pentru a stabili dacă articolul 6 al Convenției este aplicabil procedurilor judiciare invocate în prezenta cauză, Curtea trebuie să analizeze, mai întâi, dacă „dreptul aflat în joc” este de natură „civilă” atât în procesul principal, cât și în procedurile judiciare privind măsurile provizorii. În acest sens, ea reține că în ambele procese demarate de F.H. împotriva petentului, în fața instanțelor civile, F.H. a încercat să obțină o hotărâre în care să se constate că deciziile adoptate în adunarea extraordinară a acționarilor societății „EMK Engineering”, din 23 iulie 2004, sunt nule și neavenite și că, pe cale de consecință, era interzisă înregistrarea lor în Registrul comerțului. Acele decizii vizau, în principal, dreptul lui F.H. și al petentului de a conduce și de a reprezenta societatea pe acțiuni. Curtea consideră că diferendul dintre două persoane, legat de dreptul de a lua decizii pentru o societate pe acțiuni, ca acționar majoritar, de a acționa ca reprezentant al acesteia și, implicit, de a exercita proprietatea asupra acțiunilor societății, este unul „civil”, în înțelesul autonom pe care îl are această noțiune potrivit articolului 6 al Convenției.

Curtea reține, de asemenea, că în procedurile judiciare dintre aceleași părți, care aveau ca obiect dispunerea de măsuri provizorii, s-a interzis înregistrarea în Registrul comerțului a deciziilor luate la adunarea extraordinară a acționarilor din 23 iulie 2004, referitoare la dreptul de a conduce și de a reprezenta societatea „EMK Engineering”. Având în vedere considerentele de mai sus, „dreptul aflat în joc”, în procedurile referitoare la măsurile provizorii trebuie să fie considerat, deopotrivă, de natură „civilă”. În consecință, primul criteriu al testului *Micallef* este îndeplinit.

⁴ *Micallef*, cit. supra, §§ 83-85; a se vedea și *Udorovic c. Italia*, nr. 38532/02, § 36, 18 mai 2010; *Imobilije Marketing d.o.o. și Ivan Debelić c. Croația* (decizie), nr. 23060/07, 3 mai 2011; și *Pekárny a cukrárny Klatovy, a.s. c. Republica Cehă*, nr. 12266/07, 40059/07, 36038/09 și 47155/09, § 64, 12 ianuarie 2012.

⁵ A se vedea *Micallef*, cit. supra, § 87; și, de asemenea, *RTBF c. Belgia*, nr. 50084/06, § 65, 29 martie 2011.

⁶ A se vedea *Kübler c. Germania*, nr. 32715/06, § 48, 13 ianuarie 2011, și *Pekárny a cukrárny Klatovy, a.s.*, cit. supra, §§ 65 și 67-70.

⁷ A se vedea *Micallef*, cit. supra, § 86.

În al doilea rând, Curtea trebuie să decidă dacă se poate considera că hotărârea privind aplicarea măsurilor provizorii recunoaște, în mod efectiv, „dreptul civil aflat în joc”, indiferent de durata aplicării ei. În acest sens, Curtea reține că scopul procesului principal depășește scopul procedurilor judiciare privind măsurile provizorii. Cererea principală a urmărit, în esență, constatarea nulității deciziilor luate în adunarea generală a acționarilor, referitoare la conducerea și la reprezentarea societății pe acțiuni și, subsecvent, interzicerea înregistrării lor în Registrul comerțului. Procedurile judiciare privind măsurile provizorii urmăreau conservarea *status-quo*-ului, până la soluționarea cererii principale, și, în acest sens, hotărârea pronunțată în cadrul acestor proceduri a interzis înregistrarea în Registrul comerțului a acelor decizii, referitoare la managementul și la reprezentarea societății pe acțiuni.

În ciuda scopului, mai larg, al cererii principale, Curtea consideră că hotărârea pronunțată în cadrul procedurilor judiciare privind măsurile provizorii, care era executorie, a recunoscut, chiar dacă pentru o perioadă limitată de timp, același drept civil ca și cel care era disputat în procesul principal. Dacă deciziile adunării generale a acționarilor, privind managementul și reprezentarea societății, nu erau înregistrate în Registrul comerțului, dreptul de a conduce și de a reprezenta societatea rămâneau neschimbate, iar aceasta era și miza cererii principale. În tot acest timp, petentul era deci în imposibilitatea de a reprezenta singur societatea pe acțiuni și de a lua decizii cu privire la dezvoltarea și la viitorul ei.

Astfel, în opinia Curții, hotărârea pronunțată în procedurile judiciare privind măsurile provizorii a depășit stadiul unei măsuri pur protectoare, cu unicul scop de a proteja materializarea, în viitor, a cererii cuiva⁸. Așa cum a admis și Curtea Regională, exigența ca aplicarea măsurilor provizorii să nu anticipeze rezultatul procesului principal nu s-a aplicat și nu a fost respectată în cauză. Cât timp este în vigoare, hotărârea privind aplicarea măsurilor provizorii determină dreptul de a conduce și de a reprezenta societatea pe acțiuni. În consecință, și al doilea criteriu al testului *Micallef* a fost respectat.

Prin urmare, art. 6 este aplicabil procedurilor judiciare privind măsurile provizorii, de care s-a plâns petentul și care s-au finalizat cu hotărârea din 19 decembrie a Curții Constituționale, iar excepția formulată de Guvernul trebuie respinsă.

Curtea mai reține că plângerea petentului referitoare la lipsa de imparțialitate a Curții Constituționale nu este în mod manifest nefondată, în sensul art. 35 §3 lit. (a) din Convenție. Imparțialitatea tribunalului este o garanție indispensabilă și inalienabilă în procedurile privind aplicarea unor măsuri provizorii și, din acest motiv, sfera de aplicabilitate a art. 6 din Convenție nu este nerestricționată de natura preliminară a acestor proceduri. Întrucât nu există nici un alt motiv de inadmisibilitate a plângerii, Curtea a declarat-o admisibilă și a trecut la analiza ei în fond.

Fondul cauzei

Potentul a susținut judecătorii Curții Constituționale nu au fost imparțiali atunci când au soluționat cererile de recuzare, ceea ce echivalează cu o violare a art. 6 §1 din Convenție. De asemenea, Curtea Constituțională nu a judecat cererile de recuzare în complet de cinci judecători, așa cum pretinde legea ei de funcționare. Potrivit acestei legi, cererile de recuzare au creat un impediment legat de participarea judecătorilor vizați la soluționarea acestor cereri.

⁸ A se vedea, în acest sens, *Imobilije Marketing d.o.o. și Ivan Debelić, cit. supra*; și *Štokalo et alii c. Croația* (decizie), nr. 22632/07, 3 mai 2011.

Pe de altă parte Curtea Constituțională nu a apelat la judecătorii supleanți existenți, pentru a se asigura că fiecare complet este alcătuit din cinci judecători, așa cum pretinde legea ei de funcționare.

Petentul a subliniat că cererile lui de recuzare, formulate împotriva celor cinci judecători ai Curții Constituționale, nu au fost abuzive, ci erau justificate de unele considerente particulare. În aceste condiții, cererile de recuzare împotriva fiecăruia dintre judecători nu puteau fi soluționate, pe rând, de cei patru judecători rămași, care erau, la rândul lor, subiecți ai altor cereri de recuzare. În plus, cu toate că al cincilea judecător nu a participat la vot, nu s-a demonstrat că el a părăsit ședința în timpul deliberării și al votului cu privire la soluționarea cererii de recuzare care îl privea. Această procedură a violat astfel, în mod evident, principiul potrivit căruia nimeni nu poate fi judecător în propria cauză (*nemo iudex in sua causa*).

În opinia petentului nu există un standard diferit pentru respectarea exigenței unui tribunal imparțial, care să se aplice în mod special statului Liechtenstein, ca urmare a dimensiunii lui reduse. Având în vedere că Legea Curții Constituționale pretindea doar ca majoritatea judecătorilor să fie cetățeni ai statului Liechtenstein și să aibă educație juridică, numirea unor supleanți, atunci când este necesar, pentru a decide cererile de recuzare, nu ar fi ridicat probleme.

Petentul a susținut că există elemente obiective care au creat dubii rezonabile cu privire la imparțialitatea judecătorilor desemnați să-i soluționeze cererea. Dacă judecătorii Curții Constituționale nu ar fi fost părtinitori, ei nu ar fi confirmat în mod arbitrar măsurile provizorii, pentru dispunerea cărora tribunalele din Liechtenstein nu aveau competență și care erau lipsite de un temei juridic. În plus, legăturile și prietenii particulare pe care el le-a dovedit în detaliu, au confirmat că judecătorii respectivi nu au fost imparțiali.

Potrivit Guvernului, Curtea Constituțională a fost un tribunal imparțial în cauza petentului, așa cum pretinde articolul 6 §1 din Convenție. Din motive care țin de constrângeri privind soluționarea cererilor într-un termen rezonabil, Curtea Constituțională a decis judecarea cererilor de recuzare formulate de petent în complete de patru judecători, din care a lipsit, de fiecare dată, judecătorul vizat.

Guvernul a admis că această opțiune a violat principiul potrivit căruia nimeni nu ar trebui să fie judecător în propria cauză (*nemo iudex in sua causa*), însă această violare a fost, totuși, justificată, în circumstanțele specifice ale cauzei. Mai exact, nu există o instanță de grad superior care să se fi putut pronunța asupra cererilor de recuzare. La fel, numirea unor judecători supleanți care să soluționeze cererile de recuzare ar fi antrenat întârzieri considerabile, deoarece soluționarea procesului principal ar fi trebuit amânat până după pronunțarea deciziilor referitoare la cererile de recuzare.

În plus, faptul că petentul a contestat, pe motivul imparțialității, Curtea Constituțională ca întreg, nu a generat o temere legitimă că judecătorii acestei instanțe care erau implicați în soluționarea cererilor de recuzare îndreptate împotriva colegilor lor, erau el înșiși părtinitori, raportat la acele cereri.

În opinia Guvernului, trebuie avută în vedere și particularitatea că, într-o țară mică precum Liechtenstein, prezența unor standarde extrem de stricte cu privire la cererile de recuzare ar putea afecta administrarea justiției. Există un număr limitat de funcționari publici care nu pot fi schimbați după dorință. De aceea, trebuie să existe temeiuri factuale și obiective pentru absența imparțialității, iar petentul nu a oferit astfel de justificări.

Aprecierea Curții

Principii relevante

Curtea reamintește că imparțialitatea denotă absența unor prejudecăți și a oricărei părtiniri. Potrivit jurisprudenței consolidate a Curții, prezența imparțialității, în sensul art. 6 §1, trebuie determinată (i) pe baza unui test subiectiv, care se raportează la convingerile și la comportamentul personal al unui anumit judecător, într-o anumită cauză; și (ii) pe baza unui test obiectiv, care evaluează dacă instanța în sine a oferit, inclusiv prin alcătuirea ei, suficiente garanții pentru a exclude orice dubiu legitim cu privire la imparțialitatea sa⁹.

Referitor la testul subiectiv, Curtea reamintește că imparțialitatea unui judecător trebuie prezumată, până la proba contrară¹⁰.

În ceea ce privește testul obiectiv, chiar și aparențele pot avea o anumită importanță sau, altfel spus, „nu este suficient să se facă dreptate, trebuie să se și vadă că se face dreptate”. Valoarea protejată astfel este încrederea pe care trebuie să o inspire publicului instanțele de judecată, într-o societate democratică¹¹. Pe baza testului obiectiv, problema lipsei imparțialității poate să apară, mai ales, pe criterii funcționale, care nu implică deloc comportamentul personal al judecătorului, ci presupune, de exemplu, exercitarea unor funcții diferite în cadrul procesului, de aceeași persoană¹², sau existența unor legături ierarhice sau de altă natură cu un alt actor din procedurile judiciare, ceea ce justifică, în mod obiectiv, îndoiele cu privire la imparțialitatea tribunalului¹³. În plus, pentru ca instanțele să poată inspira publicului încredere, care este indispensabilă, trebuie avute în vedere și chestiunile de organizare internă¹⁴. În acest sens, un factor relevant este existența unor proceduri naționale care să asigure imparțialitatea, mai exact norme referitoare la abținerea judecătorilor. Astfel de norme exprimă preocuparea legislatorului intern pentru înlăturarea oricăror dubii rezonabile cu privire la imparțialitatea unui judecător sau a unui tribunal¹⁵.

În ceea ce privește procedura de soluționare a cererilor de recuzare, Curtea a avut deja de analizat o cauză în care fiecare dintre membrii contestați ai unui tribunal au participat la soluționarea cererilor de recuzare formulate împotriva celorlalți colegi. Ea a constatat că participarea judecătorilor la o soluționare a cererilor de recuzare formulate împotriva unuia dintre colegii lor poate altera imparțialitatea fiecăruia dintre judecătorii contestați, atunci când există cereri de recuzare identice și la adresa lor¹⁶. Totuși, Curtea a apreciat că o asemenea procedură nu a alterat imparțialitatea judecătorilor vizați, în circumstanțele specifice ale unei cauze în care potențial și-a întemeiat cererile de recuzare pe argumente generale și abstracte,

⁹ A se vedea, *inter alia*, *Fey c. Austria*, 24 februarie 1993, §§ 28 și 30, Series A nr. 255-A; *Wettstein c. Elveția*, nr. 33958/96, § 42, ECHR 2000-XII; *Frankowicz c. Polonia*, nr. 53025/99, § 62, 16 decembrie 2008; *Micallef, cit. supra*, § 93; și *Oleksandr Volkov c. Ucraina*, nr. 21722/11, § 104, ECHR 2013.

¹⁰ *Debled c. Belgia*, 22 septembrie 1994, § 37, Series A nr. 292-B; *Frankowicz, cit. supra*, § 63; și *Micallef, cit. supra*, § 94.

¹¹ A se vedea *De Cubber c. Belgia*, 26 octombrie 1984, § 26, Series A nr. 86; *Micallef, cit. supra*, § 98; și *Oleksandr Volkov, cit. supra*, § 106.

¹² A se vedea *Piersack c. Belgia*, 1 octombrie 1982, § 30 (b), Series A nr. 53.

¹³ A se vedea *Kyprianou c. Cipru* [MC], nr. 73797/01, § 121, ECHR 2005-XIII; și *Micallef, cit. supra*, § 97.

¹⁴ A se vedea *Piersack, cit. supra*, § 30 (d).

¹⁵ A se vedea *Micallef, cit. supra*, § 99.

¹⁶ A se vedea *Debled, cit. supra*, § 37; și, *a contrario*, *Frankowicz, cit. supra*, § 63.

aproape identice, fără să facă nici o trimitere la elemente de fapt particulare și concrete, care ar fi putut indica o animozitate sau o ostilitate personală la adresa petentului. Curtea a reținut, în acest context, că excluderea tuturor judecătorilor contestați de la soluționarea acelor cereri de recuzare ar fi paralizat întreg acel sistem judiciar.

Aplicarea principiilor prezentate mai sus, în prezenta cauză

Pentru a stabili dacă judecătorii Curții Constituționale care au soluționat cererile petentului au fost imparțiali, așa cum pretinde articolul 6 § 1 din Convenție, Curtea reține, mai întâi, că petentul a contestat cei cinci judecători ai acestei instanțe, pe mai multe temeuri.

Pe de o parte, acele temeuri au inclus obiecții la adresa tuturor judecătorilor Curții Constituționale sau la adresa unora dintre ei, pe motive (aproape) identice. Astfel, potrivit petentului, Curtea Constituțională și, în particular, judecătorii B., V. și W. au luat decizii în dezavantajul lui, în proceduri judiciare conexe, au întârziat să-i repartizeze cauza celor cinci judecători și au discriminat împotriva cetățenilor germani. În plus, petentul a contestat imparțialitatea judecătorilor B., Bu. și W. pe motiv că aceștia aveau o relație de muncă strânsă cu judecătorul H., care era judecător la Curtea Constituțională și frate al lui F.H., precum și imparțialitatea judecătorului V., pe motiv că acesta avea o legătură personală foarte strânsă cu judecătorul H.

Pe de altă parte, petentul a contestat fiecare dintre cei cinci judecători ai Curții Constituționale pe temeuri diferite, individuale. El a susținut, în acest sens, că judecătorul B. nu a asociat un efect suspensiv procedurilor constituționale demarate de petent și, în plus, era membru în diferite comitete și comisii în care era membru și un alt judecător, care participase anterior la soluționarea altei cereri, în proceduri judiciare conexe. Judecătorul Bu. a fost contestat pe motiv că a lucrat pentru Guvern, în calitate de expert și conferențiar. La rândul său, independența judecătorului V. era alterată, în opinia petentului, întrucât, în calitate de profesor al Universității Liechtenstein, a lucrat și el pentru Guvern, iar mandatul de judecător era de scurtă durată. În fine, judecătorul W. a fost contestat pentru că, în societatea de avocatură din care provenea, el era partenerul unui avocat împotriva căruia petentul a demarat proceduri judiciare având ca obiect drepturi succesoriale și, pe de altă parte, deoarece un alt avocat din acea firmă reprezentase deja societate pe acțiuni „EMK Engineering”.

Cei cinci judecători contestați ai Curții Constituționale au respins cererile de recuzare formulate de petent împotriva lor, procedând astfel: patru dintre judecătorii Curții Constituționale au deliberat pe rând și au soluționat cererile de recuzare formulate împotriva celui de-al cincilea judecător, fără participarea celui din urmă. Potrivit dispozitivului deciziei, hotărârea ca întreg, asupra tuturor cererilor de recuzare, a fost luată de cei cinci judecători contestați.

Curtea consideră că nici unul dintre temeiurile oferite de petent pentru a justifica lipsa de imparțialitate a judecătorilor Curții Constituționale, și nici procedura judiciară în care Curtea Constituțională a respins cererile de recuzare formulate de petent, nu au indicat vreo prejudecată personală a vreunui dintre judecători, împotriva petentului (testul subiectiv). În special, petentul nu a dovedit că judecătorii Curții Constituționale au discriminat împotriva lui, din cauza naționalității sale germane.

În ceea ce privește testul obiectiv, Curtea consideră că nici unul dintre numeroasele temeuri invocate de petent pentru recuzarea celor cinci judecători ai Curții Constituționale nu erau suficiente, în sine, pentru a crea dubii legitime și obiectiv justificate față de imparțialitatea judecătorilor. În opinia Curții, faptul că unii dintre judecătorii Curții Constituționale au avut

deja de-a face cu diferite cauze care implicau petentul și în care cererile lui au fost respinse nu este suficient, în sine, - chiar dacă exista o legătură factuală între acele cauze - pentru a da naștere unor dubii legitime cu privire la imparțialitatea judecătorilor respectivi¹⁷. La fel, diferite decizii procedurale standard luate în cauza petentului, cum ar fi pretinsa întârziere în desemnarea judecătorilor și refuzul de a acorda procedurilor constituționale un efect suspensiv nu indică, în sine, aparența unei lipse a imparțialității.

În plus, în ceea ce privește contestarea imparțialității judecătorului H., vice-președintele Curții Constituționale și fratele lui F.H., adversarul petentului în procesul principal, Curtea reține că judecătorul H. nu a participat, el însuși, la decizia contestată, de soluționare a cererilor de recuzare. Raporturile de muncă dintre cei cinci judecători ai Curții Constituționale și colegul lor, judecătorul H., precum și pretinsa prietenie a unuia dintre ei cu judecătorul H., nu sunt suficiente pentru a-i crea, unui observator neutru, temerea legitimă că cei cinci judecători nu ar considera jurământul lor de la numirea în funcție drept prioritar față de orice alte angajamente sociale. Relația profesională a judecătorilor B. și W. cu persoane care au avut anterior de-a face cu diverse procese în care era implicat petentul nu presupune decât o legătură distantă cu procesele respective și, ca atare, nu ridică nici ea temeri legitime cu privire la imparțialitatea acelor judecători.

Independența judecătorilor nu a fost compromisă nici de durata mandatului lor, de cinci ani¹⁸. De asemenea, în circumstanțele acestei cauze, nu există nimic care să sugereze că lectorii sau conferențiarilor universitari ori opiniile juridice formulate de unii dintre judecători sau calitatea de membru în comisia de supraveghere a unei societăți deținute de stat ar crea dubii legitime cu privire la independența acelor judecători față de executiv.

Totuși, examinând procedura prin care cei cinci judecători contestați ai Curții Constituționale au respins cererile de recuzare formulate împotriva fiecăruia dintre ei, Curtea reține că instanța constituțională s-a pronunțat asupra cererilor de recuzare împotriva fiecărui judecător într-un complet alcătuit din ceilalți patru judecători care erau și ei contestați de petent pentru lipsa imparțialității.

Pentru a stabili dacă acea procedură a alterat imparțialitatea fiecăruia dintre membrii contestați ai Curții Constituționale, Curtea Europeană trebuie să examineze, pe linia jurisprudenței ei, natura temeiurilor pe care s-au bazat cererile de recuzare pentru absența imparțialității. În primul rând, o astfel de procedură va pune sub semnul întrebării imparțialitatea judecătorilor implicați dacă s-au formulat cereri identice de recuzare, atât împotriva judecătorului vizat, cât și împotriva celor patru judecători rămași, care au soluționat cererea de recuzare formulată împotriva primului. Într-o asemenea situație, se poate considera că judecătorii rămași decid, în esență, și cu privire la cererile de recuzare formulate împotriva lor înșiși. În al doilea rând, trebuie să se țină cont de justificarea motivelor invocate de petent pentru lipsa de imparțialitate a judecătorilor. Dacă un petent și-ar întemeia cererile de recuzare pe argumente generale și abstracte, fără trimiteri la elemente propriu-zise de fapt, care să poată crea dubii rezonabile cu privire la imparțialitatea judecătorilor, cererile lui de recuzare ar putea fi considerate abuzive. În aceste condiții, faptul că cererile de recuzare au fost soluționate de judecători care erau ei înșiși contestați pentru aceleași motive nu ridică dubii legitime cu privire la imparțialitatea lor.

¹⁷ A se vedea, *mutatis mutandis*, *Gillow c. Regatul Unit*, 24 noiembrie 1986, § 73, Series A nr. 109.

¹⁸ A se vedea, *mutatis mutandis*, *Campbell și Fell c. Regatul Unit*, 28 iunie 1984, §§ 78 și 80, Series A nr. 80.

Curtea reține că, în prezenta cauză, cei cinci judecători ai Curții Constituționale au fost recuzați, parțial din motive diferite (au lucrat anterior pentru stat sau într-o universitate ori într-o societate de avocatură implicată în istoricul procesual al petentului) și parțial din motive identice (au respins anterior diferite cereri ale petentului sau au lucrat împreună cu fratele adversarului petentului). Având în vedere considerentele de mai sus, Curtea consideră că procedura aleasă de Curtea Constituțională pentru a respinge cererile de recuzare formulate de petent a ridicat o problemă cu privire la imparțialitatea judecătorilor, în special în măsura în care toți s-au pronunțat asupra unor cereri formulate împotriva lor pe motive identice, astfel încât, în esență, par să fi respins cererile de recuzare referitoare la ei înșiși. De asemenea, în opinia Curții, împrejurarea că judecătorii Curții Constituționale au soluționat cererile de recuzare formulate împotriva altor judecători ai acestei Curți, în ciuda faptului că ei înșiși erau contestați de petent și că nu se luase încă nici o decizie cu privire la cererile de recuzare formulate de petent împotriva lor, ar putea crea dubii suplimentare cu privire la imparțialitatea acelor judecători.

În ceea ce privește justificarea propriu-zisă, de către petent, a argumentelor invocate în motivarea cererilor de recuzare, Curtea precizează, de la început, în termeni generali, că încercarea de a recuza, pentru lipsa imparțialității, toți judecătorii instanței, cărora le-a fost atribuită cauza lui, poate fi considerată o tentativă de a paraliza administrarea justiției și, ca atare, trădează natura abuzivă a cererii de recuzare. În această cauză, Curtea observă că petentul a invocat numeroase argumente în temeiul cărora a considerat că diferiți judecători ai Curții Constituționale erau părținitori. Curtea admite că acele argumente, referitoare, în mare parte, la legătura dintre judecători și petent sau la adversarul petentului din procesul principal, argumente care au deosebit, totodată, între cei cinci judecători vizați, sunt, totuși, destul de precise și, ca atare, nu pot fi calificate drept abuzive sau irelevante¹⁹. Curtea mai precizează, în acest context, că nici Curtea Constituțională însăși, care a analizat în detaliu diferitele cereri ale petentului, nu a calificat aceste cereri drept abuzive.

De asemenea, Curtea trebuie să țină cont de aparențe, astfel încât tribunalele dintr-o societate democratică să inspire încredere opiniei publice. În această cauză, judecătorii Curții Constituționale au dat de fapt impresia că soluționează ei înșiși cererea de recuzare formulată împotriva lor.

Este adevărat că cererile de recuzare nu ar trebui să poată paraliza sistemul judiciar al statului reclamat. Acest aspect este deosebit de important atunci când sunt implicate instanțe de ultim grad și atunci când, din acest motiv, o cerere de recuzare nu poate fi judecată de o instanță de grad inferior. De asemenea, Curtea este de acord cu argumentul Guvernului potrivit căruia, în sistemele judiciare reduse ca dimensiune, prezența unor standarde excesiv de stricte cu privire la cererile de recuzare ar putea afecta administrarea justiției.

Totuși, potrivit prevederilor din Legea Curții Constituționale, în această cauză ar fi fost posibil ca instanța constituțională să soluționeze cererile de recuzare într-o alcătuire de cinci judecători supleanți și să recurgă la o numire substitutivă, dacă unul sau mai mulți dintre judecătorii supleanți ar fi trebuit să se abțină. Sistemul judiciar al statului reclamat nu ar fi fost așadar paralizat, dacă s-ar fi respectat normele formulate în acea lege²⁰.

¹⁹ A se vedea, *a contrario*, *Debled, cit. supra*, § 37.

²⁰ A se vedea, *a contrario*, *Debled, cit. supra*, § 37.

În lumina celor de mai sus, Curtea conchide că dubiile petentului față de imparțialitatea celor cinci judecători ai Curții Constituționale au fost obiectiv justificate, având în vedere procedura la care au recurs aceștia pentru a respinge cererile de recuzare formulate împotriva lor.

În consecință, *s-a produs o violare a art. 6 § 1 din Convenție.*

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția I

Cauza Nazarenko c. Russia

Cererea nr. 39438/13

Hotărârea din 16 iulie 2015

Art. 8 din Convenție – „Dreptul la respectarea vieții private și de familie”

Circumstanțele cauzei

Potentul s-a născut în 1965 și trăiește în Ulan-Ude. În 2007, N., soția petentului, a născut o fetiță, A., iar în anul 2010 cuplul a divorțat. La 18 ianuarie 2011, Autoritatea tutelară și pentru protecția copilului din Districtul Oktyabrskiy (în continuare, „Autoritatea tutelară”), a stabilit că A. urma să locuiască împreună cu petentul în săptămânile pare, împreună cu mama ei în săptămânile impare, iar în lunile ianuarie, iunie, iulie și august împreună cu petentul, timp de o săptămână pe lună, în intervalul ales de A.

La 22 martie 2011, petentul a descoperit câteva vânătăi pe corpul lui A. și, bănuind că a fost bătută și abuzată sexual de noul partener al lui N., a refuzat să o mai lase la mama ei. Pe parcursul anului următor, A. a locuit împreună cu petentul și cu bunica ei paternă. De câteva ori, petentul i-a permis lui N. să o viziteze pe A., în prezența lui.

La 25 martie 2011, petentul a înregistrat o plângere la Comitetul de Investigații al Districtului Oktyabrskiy, în care preciza că A. a fost bătută și abuzată sexual de partenerul lui N. În urma acestei plângeri, autoritățile au demarat o anchetă preliminară.

Atât petentul, cât și fosta lui soție au solicitat Curții Districtuale Oktyabrskiy din Ulan-Ude pronunțarea unui ordin judecătoresc privind *încredințarea lui A.*

La 25 aprilie 2011, în contextul anchetei preliminare demarate de Comitetul de Investigații al Districtului Oktyabrskiy, A. a fost interogată în prezența unui psiholog. Ea a afirmat că dorește să locuiască împreună cu petentul, pentru că el este bun, în timp ce mama ei și noul său partener s-au purtat urât cu A. La 27 iunie și la 3 august 2011, cu ocazia unor noi interogatorii, A. a confirmat afirmațiile anterioare.

La 19 mai 2011, Curtea Districtuală Oktyabrskiy a admis cererea lui N., privind încredințarea lui A., și a respins cererea similară a petentului. Curtea a constatat că ambii părinți au participat în egală măsură la creșterea lui A.; amândoi au suficiente resurse financiare, iar condițiile lor de trai sunt la fel de satisfăcătoare. Totuși, având în vedere sexul și vârsta lui A., era preferabil ca ea să fie crescută de mamă. Un copil mai mic de doisprezece ani nu poate fi separat de mama lui decât în circumstanțe excepționale, iar în această cauză nu s-a demonstrat existența unor astfel de circumstanțe. N. era angajată și avea suficiente venituri. Nu exista nicio dovadă de neglijență sau rele tratamente, din partea ei. Vânătăile lui A. ar fi putut fi cauzate de o căzătură sau le-ar fi putut dobândi în timp ce se juca și erau insuficiente pentru a dovedi relele tratamente invocate. O anchetă penală preliminară, referitoare la acuzația de rele tratamente, se afla în desfășurare. Constatarea expertului psiholog numit de instanță, în sensul

că A. era mai legată emoțional de tată și de bunica paternă decât de mamă, nu poate fi luată în considerare, în absența unor elemente de fapt care să probeze relele tratamente din partea mamei. Prin urmare, era în interesul superior al lui A. ca ea să locuiască cu mama sa.

La 20 mai 2011, Autoritatea tutelară a reținut că A. dorește să locuiască împreună cu tatăl ei. O vizită efectuată la apartamentul petentului a dovedit că acesta i-a creat lui A. toate condițiile ca ea să se poată dezvolta normal. Ca urmare, Autoritatea tutelară a conchis că A. ar trebui să locuiască împreună cu petentul.

La 22 iunie 2011, Curtea Supremă din Republica Buryatiya a menținut, în recurs, sentința din 19 mai 2011, a Curții Districtuale. În motivare s-a arătat că, într-adevăr, Curtea Districtuală a violat grav normele procedurale, prin faptul că nu a ținut cont de constatările și de opinia Autorității tutelare. Dar, cu toate acestea, având în vedere că opinia respectivă nu avea un caracter obligatoriu, ci doar unul consultativ, ignorarea ei nu impune o rejudicare a cauzei, pentru că, în esență, procesul a fost soluționat corect.

La 30 iunie 2011, Comitetul de Investigații al Districtului Oktyabrskiy a început cercetarea penală, în contextul abuzurilor invocate de petent.

Întrucât A. locuia în continuare cu petentul, N. i-a solicitat Curții Districtuale Oktyabrskiy pronunțarea unui ordin judecătoresc în temeiul căruia petentul să fie obligat să i-o dea înapoi pe A. La 29 noiembrie 2011, Curtea Districtuală Oktyabrskiy a admis cererea lui N., printr-o hotărâre care a fost confirmată, la 30 ianuarie 2011, de Curtea Supremă din Republica Buryatiya.

Ulterior, la o dată neprecizată, petentul a demarat noi proceduri judiciare în fața Curții Districtuale Oktyabrskiy, prin care a solicitat să-i fie încredințată lui A. să fie restrânse drepturile părintești ale lui N. Cererea a fost respinsă de Curtea Districtuală, în 23 ianuarie 2012, iar la 2 aprilie 2012, Curtea Supremă a menținut, în recurs, sentința primei instanțe.

La 13 martie 2012, N. a răpit-o pe A. de la petent și l-a împiedicat să-și mai vadă fiica.

La 20 martie 2012, A. fost interogată din nou, în prezența unui psiholog, și a declarat că îi place să locuiască împreună cu mama ei, care se poartă frumos cu ea.

La 23 aprilie 2013, în contextul cercetărilor penale, A. a fost examinată din nou, de o comisie de psihologi. Aceștia au constatat că ea nu suferă de nici o formă de retard sau de vreă altă boală mintală. Totuși, având în vedere vârsta ei, nivelul de dezvoltare și faptul că era influențabilă, nu putea să dea declarații demne de încredere, privind relațiile ei cu mama sa, cu tatăl sau cu noul partener al mamei.

La 30 aprilie 2013, Curtea Districtuală Oktyabrskiy a întrerupt cercetările penale, pe motiv că nu exista nici o dovadă care să susțină ideea relexor tratamente sau a abuzului sexual. Potrivit experților, afirmațiile lui A., conform cărora partenerul lui N. s-ar fi purtat urât cu ea, nu erau demne de încredere. Martorii nu au putut oferi nici o informație care să confirme susținerile de abuz, formulate de petent.

Potentul s-a adresat pentru a treia oară Curții Districtuale Oktyabrskiy, pentru a obține custodia unică a lui A. și decăderea din drepturile părintești a lui N.

În timp ce aceste ultime proceduri judiciare demarate de petent erau încă pendinte, N. a înregistrat la Curtea Districtuală Oktyabrskiy o acțiune în *tăgada paternității petentului* și a solicitat radierea numelui său din certificatul de naștere al lui A. precum și schimbarea numelui de familie și a numelui patronimic al lui A.

La 23 iulie 2012, un test ADN pentru stabilirea paternității a confirmat că petentul nu este tatăl biologic al lui A.

La 18 septembrie 2012, Curtea Districtuală Oktyabrskiy a admis cererea lui N., iar sentința a for menținută în recurs, la 19 noiembrie 2012, de Curtea Supremă.

Pe cale de consecință, la 16 ianuarie 2013, Curtea Districtuală Oktyabrskiy a respins și cererea petentului privind încredințarea lui A. și decăderea din drepturile părintești a lui N. În acest sens, instanța a reținut că petentul nu este tatăl biologic al lui A. și, ca atare, dreptul intern nu îi conferă calitate procesuală activă pentru acțiuni civile referitoare la drepturile părintești sau la încredințarea lui A. Petentul nu a participat la ședința de judecată, din motive medicale. La 27 februarie 2013, Curtea Supremă din Republica Buryatiya a menținut sentința primei instanțe și a respins recursul formulat în cauză. Potrivit susținerilor petentului, acestuia nu i s-a comunicat data ședinței de judecată și nici decizia instanței de recurs, până în 12 martie 2013.

La 31 mai 2013, un judecător al Curții Supreme a refuzat să trimită Prezidiului Curții contestația în anulare formulată de petent, pe motiv că existau violări semnificative ale dreptului material sau vicii semnificative de procedură, care să fi influențat rezultatul procedurilor judiciare. S-a reținut, în special, că există o dovadă la dosarul cauzei, în sensul că petentului i-a fost comunicată, la 7 februarie 2013, o scrisoare prin care era informat în legătură cu data ședinței de judecată din recurs. În plus, pe pagina electronică a instanței a fost publicată, de asemenea, data ședinței de judecată. Prin urmare, petentul a fost înștiințat corespunzător în legătură cu termenul din recurs.

Pretinsa violare a articolului 8 din Convenție

Potentul s-a plâns că desființarea judecătorească a paternității l-a privat de dreptul lui de păstra contactul cu fiica sa și de a-i apăra în instanță interesele. În acest sens, el s-a întemeiat pe prevederile articolului 8 din Convenție, conform căruia:

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.

Curtea a considerat că plângerea petentului este admisibilă, prima facie, și a analizat fondul cauzei.

Susținerile părților

Guvernul a susținut că un test ADN a stabilit că petentul nu este tatăl biologic al lui A. Testul a fost efectuat în conformitate cu procedura prevăzută de lege, iar instanțele rusești l-au considerat o probă admisibilă și temeinică, în măsură să justifice hotărârea lor de a desființa judiciar paternitatea petentului față de A. Nu există niciun motiv pentru a pune la îndoială acuratețea testului ADN.

Potrivit Guvernului reclamat, desființarea judecătorească a paternității petentului era compatibilă cu Convenția, de vreme ce s-a dovedit că tatăl *de jure* al copilului nu este și tatăl biologic. Potrivit jurisprudenței Curții, respectul vieții de familie pretinde ca realitatea socială și biologică să prevaleze asupra unei prezumții legale de paternitate²¹. Mai mult chiar, decizia

²¹ A se vedea *Kroon et alii c. Olanda*, 27 octombrie 1994, § 40, Series A, nr. 297-C; și *Shofman c. Rusia*, nr. 74826/01, § 44, 24 noiembrie 2005.

de desființare judecătorească a paternității petentului față de A. s-a întemeiat pe dreptul intern, mai exact pe dispozițiile Codului familiei, care nu atașează un termen pentru introducerea acțiunii de tăgadă a paternității.

Potrivit legislației ruse, doar rudele apropiate – părinți, bunici, străbunici, frați vitregi, unchi, mătuși, verișori – au dreptul să țină legătura cu un copil. Având în vedere că paternitatea petentului asupra lui A. a fost desființată judiciar, el nu avea nici o îndreptățire, conform dreptului intern, să păstreze contactul cu A. Guvernul a precizat, în acest context, că petentul nu a solicitat niciodată pronunțarea unei hotărâri judecătorești care să-i permită păstrarea legăturii cu A. În orice caz, întrucât exista un conflict între petent și mama lui A., nu ar fi în interesul superior al lui A să i se acorde petentului dreptul de a păstra legătura cu ea²².

De asemenea, Guvernul a susținut că dreptul intern nu îi recunoaște petentului calitatea procesuală activă pentru a solicita, judiciar, decăderea mamei lui A. din drepturile părintești. Legislația rusă prevede că doar o rudă, un tutore, procurorul sau serviciile sociale pot solicita pronunțarea unei astfel de hotărâri judecătorești. Decizia instanțelor interne de a pune capăt acestor proceduri judiciare a fost, așadar, conformă cu legea.

În fine, Guvernul a subliniat că instanțele interne au urmărit întotdeauna, în toate deciziile lor, interesul superior al lui A. În particular, ele au constatat că este în interesul superior al lui A. ca aceasta să fie crescută de mama ei.

Potentul și-a menținut argumentele prezentate în fața instanțelor interne.

Aprecierea Curții

Curtea trebuie să evalueze, mai întâi, dacă între petent și A. a existat o relație care să poată fi circumscrisă noțiunii de „viață privată sau de familie”, în sensul articolului 8 din Convenție.

Curtea reamintește că noțiunea de „viață de familie”, în sensul articolului 8 din Convenție, nu se limitează la relații bazate pe căsătorie; ea poate cuprinde și alte legături, *de facto*, de „familie”²³. Prezența sau inexistența „vieții de familie”, în sensul art. 8, este, în esență, o chestiune de fapt, care depinde de existența reală, în concret, a unor legături personale strânse²⁴. Deși, ca regulă, coabitarea poate reprezenta o cerință pentru prezența unei astfel de legături, totuși, în mod excepțional, și alți factori pot demonstra că o relație este suficient de constantă pentru a crea, *de facto*, „legături de familie”²⁵.

Curtea a constatat anterior că legătura dintre familia adoptivă și copilul adoptat, care au locuit împreună timp de mai multe luni, se circumscrie noțiunii de „viață de familie”, în sensul articolului 8 § 1, în ciuda absenței unei legături biologice între ei. Curtea a ținut cont de faptul că s-a dezvoltat o legătură emoțională strânsă între familia adoptivă și copil, similară celei existente între părinți și copii, iar familia adoptivă s-a comportat, din toate punctele de vedere, ca și cum ar fi părinții copilului²⁶.

Revenind la prezenta cauză, Curtea reține că A. s-a născut în timpul căsătoriei petentului cu N. și a fost înregistrată drept fiica lui. Neavând dubii cu privire la paternitatea lui față de A., petentul a crescut-o și a avut grijă de ea, timp de peste cinci ani. Așa cum au stabilit Auto-

²² A se vedea *Nekvedavicius c. Germania* (decizie), nr. 46165/99, 19 iunie 2003.

²³ A se vedea *Anayo c. Germania*, nr. 20578/07, § 55, 21 decembrie 2010 și trimiterile aferente.

²⁴ A se vedea *K. și T. c. Finlanda* [MC], nr. 25702/94, § 150, ECHR 2001-VII.

²⁵ A se vedea *Kroon et alii c. Olanda*, cit. supra, § 30.

²⁶ A se vedea *Moretti și Benedetti c. Italia*, nr. 16318/07, §§ 49-50, 27 aprilie 2010, și *Kopf și Liberda c. Austria*, nr. 1598/06, § 37, 17 ianuarie 2012.

ritatea tutelară și experții psihologi, între petent și A. există o legătură emoțională strânsă. De vreme ce petentul și A. s-au crezut a fi tată și fiică, pentru mai mulți ani, până când s-a descoperit că petentul nu este tatăl biologic al lui A., și ținând cont de legăturile personale strânse dintre ei, Curtea constată că relația lor se circumscrie noțiunii de „viață de familie”, în sensul art. 8 §1.

În continuare, Curtea va examina dacă există *motive pentru a considera că petentului nu i-a fost respectată viața de familie.*

Curtea reține că, în principiu, atunci când se constată existența unei legături de familie statul trebuie să acționeze într-o manieră care să facă posibilă păstrarea acelei relații. Compania reciprocă dintre părinte și copil constituie un element fundamental al vieții de familie, iar măsurile interne care o stânjenesc echivalează cu o ingerință în dreptul protejat de art. 8 al Convenției²⁷.

În plus, chiar dacă scopul primar al articolului 8 este acela de a proteja persoana împotriva acțiunii arbitrare a autorităților publice, există, în plus, și obligații pozitive, inerente „respectului” efectiv al vieții de familie. Aceste obligații pot implica adoptarea unor măsuri menite să asigure respectarea vieții private chiar și în sfera relațiilor dintre indivizi, ceea ce include atât crearea cadrului legal pentru existența unui mecanism judiciar și de aplicare a legii care să protejeze drepturile persoanelor, cât și implementarea, atunci când este necesar, a anumitor măsuri²⁸.

În legătură cu obligația statului de a implementa măsuri pozitive, Curtea a precizat, în repetate rânduri, că articolul 8 include dreptul unui părinte de a fi luate măsuri pentru ca el să fie reunit cu copilul său, dar și obligația autorităților naționale de a lua astfel de măsuri. Acest lucru este valabil și în cauzele unde diferendele privind contactarea și creșterea copilului implică părinții și/sau alți membri ai familiei copilului²⁹.

Atât în contextul obligațiilor pozitive, cât și al celor negative, trebuie să se țină cont de păstrarea unui just echilibru între interesele concurente ale persoanei și ale comunității, ca întreg; în ambele contexte, Statul se bucură de o anumită marjă de apreciere³⁰. Articolul 8 pretinde ca autoritățile interne să asigure un just echilibru între interesele copilului și ale părinților și, în această evaluare, să se acorde prioritate intereselor superioare ale copilului, care, în funcție de natura și de importanța lor, le-ar putea depăși pe cele ale părinților³¹.

În prezenta cauză, paternitatea petentului față de A. a fost desființată judiciar, iar numele lui a fost radiat din certificatul ei de naștere, după ce s-a constatat că nu este tatăl ei biologic. Ca urmare, petentul și-a pierdut toate drepturile părintești față de A., inclusiv dreptul de a lua legătura cu ea. Într-adevăr Codul familiei prevede că doar părinții, bunicii, frații și surorile și alte rude sunt îndreptățite să păstreze legătura cu un copil. Așa cum a precizat Guvernul, petentul nu este îndreptățit, potrivit dreptului intern, să păstreze legătura cu A., pentru că el nu mai este considerat părintele ei sau o altă rudă. În asemenea circumstanțe, Curtea consideră că o acțiune în justiție pentru obținerea unei hotărâri judecătorești care să-i permită petentului păstrarea legăturii cu A., este sortită eșecului, raportat la prevederile dreptului intern.

²⁷ A se vedea, *inter alia*, *Monory c. România și Ungaria*, nr. 71099/01, § 70, 5 aprilie 2005, și *K. și T. c. Finlanda*, *cit. supra*, § 150.

²⁸ A se vedea *Glaser c. Regatul Unit*, nr. 32346/96, § 63, 19 septembrie 2000.

²⁹ A se vedea *Manic c. Lituania*, nr. 46600/11, § 101, 13 ianuarie 2015, și trimiterile aferente.

³⁰ A se vedea *Glaser, cit. supra*, § 63.

³¹ A se vedea *Sahin c. Germania* [MC], nr. 30943/96, § 66, ECHR 2003-VIII, și *Plaza c. Polonia*, nr. 18830/07, § 71, 25 ianuarie 2011.

Curtea este preocupată de flexibilitatea prevederilor legale rusești, referitoare la dreptul de păstra contactul cu un copil. Ele fixează o listă exhaustivă a persoanelor care sunt îndreptățite să păstreze legătura cu un copil, fără să permită nici o excepție care să țină cont de diversitatea situațiilor familiale și de interesul superior al copilului. În consecință, o persoană care, la fel ca petentul, nu este înrudită cu un copil, dar a avut grijă de acel copil pentru o perioadă îndelungată și a creat o legătură personală strânsă cu el, nu obține dreptul de păstra legătura cu copilul în nici o împrejurare și indiferent de interesul superior al copilului. Guvernul nu a explicat deloc care ar fi motivele pentru care ar fi „necesar într-o societate democratică” să se stabilească o listă inflexibilă a persoanelor îndreptățite să păstreze legătura cu un copil, fără nici o excepție care să țină cont de interesul superior al copilului, în circumstanțele particulare ale fiecărui caz.

Curtea nu este convinsă că interesul superior al copiilor, în sfera drepturilor de a păstra o legătură de familie, poate fi stabilit, cu adevărat, pe baza unei prezumții legale generale. Având în vedere marea diversitate a situațiilor familiale care pot fi avute în vedere, Curtea consideră că un just echilibru între drepturile tuturor persoanelor implicate pretinde o examinare a circumstanțelor particulare ale fiecărei cauze³². În consecință, articolul 8 al Convenției poate fi interpretat în sensul că impune statului membru obligația de a examina, de la caz la caz, dacă este în interesul superior al copilului ca acesta să păstreze legătura cu o persoană care a avut grijă de el pentru o perioadă suficient de îndelungată, indiferent dacă acea persoană este sau nu înrudită biologic cu acel copil. Negând dreptului petentului de a păstra legătura cu A., fără să analizeze deloc dacă o asemenea legătură ar fi în interesul superior al lui A., Rusia nu a respectat această obligație

Curtea reține că, în urma aplicării dreptului intern rus, după desființarea judecătorească a paternității, petentul a fost exclus total și automat din viața lui A. Cu toate acestea, în opinia Curții, persoana care a crescut o vreme un copil ca și cum ar fi fost propriul său copil biologic nu trebuie exclusă complet din viața celui copil, în urmă constatării că lipsește o legătură biologică între cei doi, decât dacă există motive relevante, în acest sens, referitoare la interesul superior al copilului. În această cauză nu s-au adus astfel de argumente. Nu s-a sugerat nici un moment că legătura cu petentul ar fi în detrimentul lui A. și a dezvoltării sale. Dimpotrivă, atât Autoritatea tutelară, cât și de experții psihologi, au constatat că există un atașament reciproc puternic între petent și A. și că petentul a avut multă grijă de fiica lui.

Pentru considerentele arătate mai sus, Curtea conchide că autoritățile interne nu și-au respectat obligația de a oferi posibilitatea păstrării unor legături de familie între petent și A. Excluderea totală și automată a petentului din viața lui A., după desființarea judecătorească a paternității lui, ca urmare a inflexibilității prevederilor legale interne – în particular negarea dreptului său de a lua legătura cu A., fără să considere suficient interesul al acesteia – a echivalat, așadar, cu nerespectarea vieții de familie a petentului.

În consecință, *s-a produs o violare a art. 8 din Convenție.*

³² A se vedea, *mutatis mutandis*, *Schneider c. Germania*, nr. 17080/07, § 100, 15 septembrie 2011.